

Zelot: Nasıralı İsa'nın Hayatı ve Dönemi (Zealot: The Life and Times of Jesus of Nazareth),

Reza Aslan,

İstanbul, Okuyan Us Yayınları, Birinci Baskı, 2014, 372 Sayfa.

Ömer Faruk YIKAR*

Hristiyanlık, yaklaşık 2000 yıl önce Golgota tepesinde çarmıha gerdirildikten sonra acı içinde can veren ve üç gün sonra tekrar dirildiğine inanılan İsa Mesih merkezli (Christocentric) bir dindir. Bu dinin temel taşı, beşer İsa yani tarihin İsa'sı değil tanrısal İsa ve O'nun "Mesihlik" misyonudur. Pavlus, İsa'nın Mesihliğinin önemini şu sözlerle dile getirmiştir: "Mesih dirilmemişse imanınız yararsızdır".¹ Dolayısıyla eğer Mesih olan İsa dirilmemişse Hristiyanlık diye bir dinden de söz etmek mümkün olmayacaktır. İsa'nın öldükten sonra yeniden dirilip dirilmediği önemli bir meseledir ancak bundan daha önemli ve öncelikli olan İsa'nın tarihsel bir şahsiyet olarak yaşayıp yaşamadığıdır.

Hristiyanlığın ortaya çıkmasından günümüze dek Hristiyan ilahiyatını en fazla meşgul eden konu kristoloji meseledir. Öyle ki İsa'nın kim olduğu, tabiatı, yeniden dirilişi ve fonksiyonunun ne olduğu hakkındaki tartışmalar ve teolojik yorum farklılıkları Hristiyanlar arasında ciddi bölünmelere yol açmıştır. Bununla birlikte İsa'nın tarihsel şahsiyeti hakkında bir tartışma yakın döneme kadar Hristiyan dünyasında söz konusu olmamıştır. Ancak on dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde, aklın yegâne norm kabul edildiği Aydınlanma'nın da etkisiyle, hem Kutsal Kitap hem de İsa'nın hayatı eleştirel metotlarla incelenmeye başlanmıştır. Özellikle de Pan-Babylon ekolünün araştırmacıları ilahî ve insanî tabiata sahip ezeli Oğul ve Logos olduğuna inanılan İsa ile M.S. birinci yüzyılda Yahudiler arasında yaşamış olan Nasıralı İsa arasında bir ayırım yapmış ve gerçekte tarihsel İsa'nın kim olduğunu ortaya çıkarmaya yönelik çalışmalar yapmıştır.²

* Araş. Gör., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Doktora Öğrencisi,
E-mail: ofarukyikar@hotmail.com. Geliş T. / Received Date: 11/04/2018 Kabul T. / Accepted Date: 19/04/2018

¹ I. Korintliler, 15/17.

² Tarihsel İsa araştırmaları hakkında detaylı bilgi için bakınız: Mahmut Aydın, "Tarihsel İsa Araştırmaları ve Onların Bulguları Üzerine Bazı Mülahazalar", *İslâm Araştırmaları Dergisi* (İSAM), 2001, sayı: 5, s. 1-41

Tanıtımını yapmak istediğimiz *Zelot* kitabı da iki asırdan fazla bir geçmişini olan tarihsel İsa'yı ortaya çıkarma iddiasında olan çalışmalardan (*The Quest of the Historical Jesus*) biridir. İran asıllı Amerika vatandaşı olan Reza Aslan'ın yirmi yılı aşkın bir araştırma sonucunda kaleme aldığı *Zelot*, Yazarın Notu, Giriş, Üç Ana Kısım, Bölüm Notları, Bibliyografya ve Dizin'den oluşmaktadır. Metin içi kaynak ve dipnotların kullanılmaması verilen bilgilerin güvenilirliğine gölge düşürse de bu durum metnin akıcılığını olumlu yönde etkilemiştir. Aslan, bir yandan modern tarih biliminin metotlarını kullanarak İsa'nın gerçek biyografisini oluşturmaya çalışırken, diğer yandan tarihi verilerin eksik kaldığı veya İnciller'de (kanonik veya apokrif) yer alan ancak tarihi verilere aykırı olduğunu düşündüğü noktalarda bir romancı edasıyla kendi kurgusunu inşa etmeyi ihmal etmemiştir. Dil ve üslup açısından sade ve anlaşılır bir dilin kullanıldığı bu kitabın olay örgüsü ise okuyucuda merak uyandıracak soru ve cevaplar etrafında oluşturulmuş, bu da kitabı oldukça sürükleyici kılmıştır. Bu yönleriyle *Zelot* için "tarihi bir romandır" denilebilir. Diğer tarihsel İsa çalışmaları gibi Aslan'ın eseri için de bu kaçınılmaz bir durumdur. Çünkü İsa ile ilgili kutsal metinlerde yer alan bilgiler güvenilir olmadığı gibi tarihin İsa'sını ortaya çıkartacak yeterli ölçüde tarihi veriler de mevcut değildir. Dolayısıyla hiçbir tarihsel İsa çalışması "gerçek İsa" olamayacağı gibi "gerçek İsa" olduğu iddiası taşıyan herhangi bir eser de tam anlamıyla tarihsel olmayacaktır. Bu paradokstan kurtulmak mümkün değildir.

Aslan, eserine Hristiyan olduktan sonra İncilleri daha yakından inceleme fırsatı bulduğunu ancak bu metinlerdeki bariz hata ve çelişkilerin onun tekrar İslam'a dönmesine neden olduğunu belirterek başlar. Müjdelerdeki İsa figürü ile onun zihnindeki tarihsel İsa arasında büyük uçurumlar önce şüphelere ve nihayetinde "zincirlerin kopmasına" yol açmıştır. Aslan'a göre Roma gibi büyük bir imparatorluğa kafa tutan "köylü devrimci" İsa'nın İnciller'de anlatıldığı gibi dünyadan kopuk bir hayat yaşamış olması mümkün değildir.³

Giriş Bölümünde İsa'nın yaşadığı (M.S. I. yüzyıl) Filistin'deki sosyal, siyasi ve dini ortama ışık tutulmuştur. Yahudiler arasında kıyamet beklentisinin yüksek olduğu bu dönemde İsa'dan önce ve sonra ortaya çıkan devrimci mesih hareketlerine dair pek çok örnek verilmiştir. Mesih olduğunu iddia eden her devrimcinin sonu çarmıh olmuştur. Okuyucunun dönemin siyasi karışıklığını zihninde daha iyi canlandırması açısından bu örnekler önem arz etmektedir. Tanrı'nın Krallığı'nı kurma iddiasında olan İsa'nın da "Yahudilerin

³ Reza Aslan, *Zelot: Nasırlı İsa'nın Hayatı ve Dönemi* (İstanbul: Okuyan Us Yayınları, 2014), 23-27.

Kralı" yaftasıyla iki *lestai* (vatan haini-haydut) ile birlikte⁴ çarmıha gerilmesi de bu çerçevede anlaşılmazdır.

Bunun yanı sıra tarihsel İsa'nın ortaya çıkarılmasında kaynakların yetersizliği de açıkça ifade edilmiştir. Özellikle de Hristiyan inancının temellerini atan Pavlus'un son akşam yemeği, çarmıh ve yeniden diriliş dışında tarihsel İsa'ya hiç değinmemesine dikkat çekilmiştir. Yazar tarihsel İsa hakkındaki kesin bilgilerimizin şununla sınırlı olduğunu savunur: (i) M.S. birinci yüzyılda yaşamış olan İsa bir Yahudi devrimci hareketinin lideridir ve (ii) suçunun cezası olarak Roma tarafından çarmıha gerdirilmiştir.

Giriş Bölümünde ele alınan bir diğer önemli konu da iki bin yıl önce yaşayan ve bir devrimci gibi hareket eden İsa'nın mesajındaki yumuşamaların temel sebepleridir. Aslan bunu psikolojik travma ile açıklamaktadır. Nitekim bütün İnciller, Romalıların Kudüs'ü işgal edip Yahudileri kıyımdan geçirdikleri M.S. 70 tarihinden sonra kaleme alınmıştır. Hem Yahudiler hem de Hristiyanlar militarist mesihlik anlayışından vazgeçmek zorunda kalmışlardır. Böylece bir Yahudi devrimci olan İsa'nın, bugünkü gibi dünyevi hiçbir faaliyeti olmayan tamamen spiritüel bir varlığa dönüş süreci başlamıştır.⁵

Yedi alt başlıktan oluşan Birinci Kısımda ise öncelikle Kudüs Mabedi ve bu Mabel'in Yahudiler açısından önemi son derece etkileyici betimlemelerle okura sunulmuştur.⁶ İsa'nın yaşadığı dönemde, Kudüs'ün kâfirlerin elinde olduğu ve bu gerçeğin, Tanrı'nın bu toprakları kendilerine vaat ettiğine inanan Yahudilerde yarattığı hayal kırıklığının da bitmek bilmeyen isyanlarla tezahür ettiği tarihi veriler ışığında ele alınmıştır⁷. İsa'nın doğup büyüdüğü Nasıra kentinin coğrafi konumu, sosyo-ekonomik ve siyasi durumu hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Bunun yanı sıra İsa'nın doğumu, Davut'un soyundan gelip gelmemesi, annesi Meryem'in bakireliği gibi pek çok tartışmalı konu ele alınmıştır.⁸ İsa'nın Getsemani'de yakalanması, sorgulanması ve çarmıhla cezalandırılması ve devam eden süreçte Romanın Kudüs'ü işgal etmesi de ele alınan önemli konulardır. Bunlar aynı zamanda devrim ateşiyle yanan İsa'nın mesajındaki yumuşamanın temel sebepleri olarak anlatılmıştır.⁹

İkinci Kısımda İsa'nın mesajı ve faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. İsa'nı eşek sırtında Kudüs'e girmesi, bir kral olarak karşılanması, Tevrat'ta yasak olmamasına rağmen cüretkâr tavırlarla Mabel'in avlusundaki tüccarları ve para bozucuları kovması, Mabel'in yıkılacağını ilan etmesi

⁴ Matta, 27/38-44; Markos, 15/27.

⁵ Aslan, *Zelot: Nasıralı İsa'nın Hayatı ve Dönemi*, 29-37.

⁶ Aslan, *Zelot: Nasıralı İsa'nın Hayatı ve Dönemi*, 43-49.

⁷ Aslan, *Zelot: Nasıralı İsa'nın Hayatı ve Dönemi*, 51-56.

⁸ Aslan, *Zelot: Nasıralı İsa'nın Hayatı ve Dönemi*, 67-75.

⁹ Aslan, *Zelot: Nasıralı İsa'nın Hayatı ve Dönemi*, 89-113.

gibi başkahin ve Romalıların tahammül edemeyeceği bir dizi söylem ve eylemin kaçınılmaz olarak O'na çarmıhın yolunu açtığı tezinin temel argümanları olarak ele alınmıştır.¹⁰ İsa'nın vaftizci Yahya'nın cemaatine katılması, Markos'tan Yuhanna'ya doğru olmak üzere Yahya'nın sürekli itibarsızlaştırılmasına karşın İsa'nın, Yahya'nın havariliğinden tanrısal varlığa kadar giden değişiminin nedenleri, çarmıh emri vermesine rağmen İncil yazarlarının Pilatus'u aklama ihtiyacı hissetmeleri, İsa'nın vaat ettiği krallığın mahiyeti gibi konular paralel İncil okumalarıyla analiz edilmiştir.¹¹ Bu bölümün sonunda yazarın tarihsel İsa hakkındaki tezinin en önemli argümanı olan çarmıh farkı bir bakış açısıyla tekrar ele alınmıştır. Çarmıh cezasının hangi suçlulara verildiğinin bilinmesi İnciller'de efsane ve çeşitli kurgularla üstü örtülmüş olan gerçek İsa'nın ortaya çıkarılmasının ilk ve en önemli aşamasıdır. İsa Romalıların gözünde bir haydut, vatan haini ve isyancıdır. Bu aynı zamanda nasıl bir İsa portresi çizeceğimizi de belirleyen temel çerçevedir.¹²

Üçüncü Kısımda ise Tanrı'nın Krallığı'nı vaat eden İsa'nın, boynunda taşıdığı vatana ihanet yaftasıyla çarmıhta son nefesini verdikten sonraki gelişmeler ele alınmıştır. İsa'yı hiç görmeyen Pavlus'un vizyonu, havarilik iddiaları, Hristiyanlığın temelini oluşturan inanç esaslarının Yahudi olmayan kitlelerin beklentilerine göre belirlenmesi bu gelişmelerden bazılarıdır. Yazar, İsa'nın ölümünün O'na inananlarda yol açtığı hayal kırıklığının yeniden diriliş öyküleriyle giderildiğini savunur. Pavlus'un İsa'nın mesajını yorumlaması ve İsa'nın kardeşi Yakup'un liderliğini yaptığı Kudüs cemaati ile mücadelesi İnciller ve Pavlus'un mektupları ışığında incelemiştir. Pavlus'un Mesih'i iki bin yıl önce Tanrı'nın Krallığı'nı kurma hayalleri kuran tarihin İsa'sını kendi içinde eritmiştir. Aslan, Helenist Hristiyanlarının kısa sürede Kudüs/Yahudi Hristiyanlarına üstünlük kurmalarının sosyal, siyasi ve psikolojik nedenlerini son derece başarılı bir şekilde tahlil etmiştir.¹³

Netice itibarıyla Aslan *Zelot* isimli kitabıyla İsa'yı, İsa öncesi ve sonrası dönemde Tanrı'nın Krallığı'nı vaat eden pek çok Roma karşıtı Yahudi devrimciden biri olarak tanıtır. İnciller'de ve diğer tarihi kaynaklarda İsa'nın söylemleri, bizzat şiddet olaylarına karıştığı bilgisi yer almasa da şiddet içeriklidir. İnciller'in barışsever olarak çizdiği İsa portresi ilk Hristiyanların Roma'nın baskısını bertaraf etmek için geliştirdikleri bir imajdır. Pilatus'un aklanma çabası da bunun bir diğer örneğidir. İsa'nın ölümüyle O'nun Mesih olduğuna inanan takipçilerinin düştüğü ikileme Pavlus'un sunduğu "yeniden diriliş" önerisi Hristiyanlığa yeni bir din olmanın da yolunu açmıştır. Her ne kadar

¹⁰ Aslan, *Zelot: Nasıralı İsa'nın Hayatı ve Dönemi*, 117-123.

¹¹ Aslan, *Zelot: Nasıralı İsa'nın Hayatı ve Dönemi*, 125-203.

¹² Aslan, *Zelot: Nasıralı İsa'nın Hayatı ve Dönemi*, 203-205.

¹³ Aslan, *Zelot: Nasıralı İsa'nın Hayatı ve Dönemi*, 209-266.

bu söylemler yeni olmasa da İnciller'in tarihi veriler ışığında yorumlanıp başarılı bir kurguyla sunulmuş olması okuyucuya yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Yazarın İnciller'in güvenilir olmadığını sık sık dile getirmesine karşın hikâyenin akışı uğruna İnciller'deki bilgileri kritiğe tabi tutmadan kullanması önemli bir kusur olarak göze çarpmaktadır. Bu da tarihsel verilerin sınırlı oluştundan ileri gelmektedir. Bununla birlikte *Zelot*, tarihsel İsa'nın yaşadığı dönem ve sonrası hakkında bilgi edinmek isteyen ve aynı zamanda sürükleyici bir kaynak arzulayanlar için başvurulması gereken bir eserdir.

